ТАҚРИЗИ

муқарризи расмӣ ба диссертатсияи Давлатзода Фарзона Иброҳим дар мавзуи «Шароитҳои педагогии ташаккули сифатҳои иҷтимоии кӯдакони синни калони томактабӣ дар муассисаҳои таълимии томактабӣ ва оила», ки барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои педагогӣ аз рӯйи ихтисоси 5.3.2. Назария ва методикаи таълиму тарбияи томактабӣ (педагогикаи томактабӣ) - шаҳри Душанбе. 2026. 192 с.

Арзёбии мубрамият ва зарурати таҳқиқи мавзуъ

Яке аз масъалаҳои калидии педагогикаи муосири томактабӣ фароҳам овардани заминаҳои мусоид барои воридшавии кӯдак ба муҳити иҷтимоӣ ва омода намудани ӯ ба муносибатҳои гуногуни ҷамъиятӣ мебошад. Кӯдак маҳз дар солҳои томактабӣ таҷрибаи аввалини ҳамкорӣ, муошират, иҷрои қоидаҳои умумӣ, муносибат бо ҳамсолон ва калонсолон, мустақилият, масъулият ва ташаббускориро аз худ менамояд. Аз ин рӯ, сифати ташкили тарбия дар ин марҳила ба рушди минбаъдаи шахсияти ӯ таъсири назаррас мерасонад.

Дар ин замина мавзуи интихобнамудаи Давлатзода Фарзона Иброҳим дорои аҳаммияти назариявӣ ва иҷтимоию педагогӣ мебошад. Бартарии интихоби мавзуъ дар он аст, ки масъалаи ташаккули сифатҳои иҷтимоии кӯдак танҳо дар доираи фаъолияти муассисаи таълимии томактабӣ маҳдуд карда нашуда, дар робитаи бевоситаи он бо муҳити оила мавриди таҳқиқ қарор гирифтааст. Чунин муносибат ба воқеияти раванди иҷтимоишавии кӯдак мувофиқ аст, зеро таъсири тарбиявии муассиса бе дастгирӣ ва иштироки мақсадноки оила на ҳамеша натиҷаи устувор медиҳад.

Масъалаи ҳамоҳанг сохтани таъсири тарбиявии мураббия ва падару модар, муайян намудани шароитҳои педагогию психологӣ, ки дар онҳо сифатҳои иҷтимоии кӯдакони синни калони томактабӣ самаранок инкишоф меёбанд, ҳам аз нигоҳи назарияи педагогика ва ҳам аз ҷиҳати такмили фаъолияти амалии муассисаҳои таълимии томактабӣ муҳим мебошад.

Аз ҳамин мавқеъ метавон гуфт, ки интихоби мавзуи диссертатсия тасодуфӣ набуда, ба яке аз самтҳои муҳимми рушди тарбияи томактабӣ дахл дорад. Муаллиф кӯшиш намудааст байни таҳлили назариявии масъала ва санҷиши амалии роҳу воситаҳои ҳалли он робитаи мантиқӣ ба вуҷуд оварад.

Дараҷаи асоснокии масъалагузорӣ ва самти илмии диссертатсия

Шиносоӣ бо муҳтавои рисола нишон медиҳад, ки довталаб масъалаи таҳқиқотро дар доираи муайяни илмӣ қарор дода, мақсад ва вазифаҳои корро ба омӯзиши шароитҳои педагогии ташаккули сифатҳои иҷтимоии кӯдакони синни калони томактабӣ равона намудааст.

Дар таҳқиқот мафҳуми «сифатҳои иҷтимоӣ» ҳамчун ҷузъи муҳимми рушди шахсияти кӯдак баррасӣ шуда, фаъолият, ташаббускорӣ, мустақилият, қобилияти ҳамкорӣ ва муошират, инчунин рафтори аз ҷиҳати иҷтимоӣ танзимшаванда ҳамчун нишонаҳои муҳими рушди иҷтимоии кӯдак арзёбӣ мегарданд.

Ин тарзи масъалагузорӣ ба муаллиф имконият додааст, ки ташаккули сифатҳои иҷтимоиро на ҳамчун падидаи ҷудогона, балки ҳамчун раванди педагогии вобаста ба фаъолияти муштараки кӯдак, мураббия ва падару модар таҳқиқ намояд.

Мавзуъ, объекту предмет, вазифаҳои гузошташуда ва натиҷаҳои пешниҳодгардидаи диссертатсия ба самти ихтисоси 5.3.2 – «Назария ва методикаи таълиму тарбияи томактабӣ (Педагогикаи томактабӣ)» мувофиқ мебошанд.

Арзёбии заминаҳои назариявию методологии таҳқиқот

Дар диссертатсия барои муайян намудани асосҳои илмии масъала адабиёти равонӣ, педагогӣ ва методӣ мавриди омӯзиш қарор гирифтааст. Муаллиф кӯшиш намудааст, ки моҳияти сифатҳои иҷтимоӣ, хусусиятҳои зуҳури онҳо дар синни калони томактабӣ ва нақши муҳити тарбиявиро дар рушди чунин сифатҳо муайян намояд.

Ҷиҳати қобили таваҷҷуҳ он аст, ки дар таҳқиқот муассисаи таълимии томактабӣ ва оила ҳамчун ду муҳити ба ҳам алоқаманди иҷтимоикунонии кӯдак баррасӣ мешаванд. Аз ин нуқтаи назар, ташаккули сифатҳои иҷтимоӣ натиҷаи таъсири як омили алоҳида набуда, ба низоми муносибатҳои кӯдак бо калонсолон ва ҳамсолон, мазмуни фаъолияти тарбиявӣ ва дараҷаи ҳамоҳангии фаъолияти мураббиёну падару модар вобаста дониста мешавад.

Ин мавқеи назариявӣ барои коркарди амсилаи пешниҳоднамудаи муаллиф ва ташкили марҳилаи озмоишӣ-таҷрибавии таҳқиқот замина гузоштааст.

Интихоби усулҳои таҳқиқот низ ба хусусияти масъала мувофиқат менамояд. Истифодаи таҳлили назариявӣ, мушоҳида, суҳбат, озмоиши педагогӣ, муқоисаи натиҷаҳо ва коркарди омории маълумоти бадастомада имконият фароҳам овардааст, ки масъала аз чанд ҷиҳат омӯхта шавад.

Саҳми илмӣ ва навгонии натиҷаҳои бадастомада

Навгонии илмии диссертатсияро, пеш аз ҳама, дар кӯшиши муаллиф барои низомнок намудани шароитҳои педагогии ташаккули сифатҳои иҷтимоии кӯдакони синни калони томактабӣ дидан мумкин аст.

Дар рисола ташаккули сифатҳои иҷтимоӣ дар робитаи «муассисаи таълимии томактабӣ – оила – кӯдак» таҳқиқ гардида, зарурати ҳамоҳанг намудани фаъолияти субъектҳои асосии тарбия асоснок карда мешавад.

Дигар натиҷаи муҳим коркарди амсилаи сохторӣ-муҳтавоии рушди сифатҳои иҷтимоии кӯдакон мебошад. Амсилаи мазкур кӯшиши ба низом даровардани мақсад, мазмун, шароит, субъектҳо, марҳилаҳо ва натиҷаи фаъолияти педагогиро ифода мекунад.

Муаллиф ҳамчунин баланд бардоштани салоҳияти педагогии мураббиён ва падару модарро ҳамчун яке аз омилҳои муассири рушди иҷтимоии кӯдак баррасӣ намуда, ба масъалаи дастгирии педагогии оила таваҷҷуҳи махсус зоҳир кардааст.

Ҷиҳати дигари навгонии кор дар он ифода меёбад, ки самаранокии пешниҳодҳои назариявӣ танҳо дар сатҳи андеша боқӣ намонда, тавассути корҳои озмоишӣ-таҷрибавӣ мавриди санҷиш қарор гирифтааст. Муқоисаи натиҷаҳои марҳилаҳои гуногуни озмоиш ба муаллиф имкон додааст, ки оид ба таъсири шароитҳои пешниҳодшуда хулосаҳои муайян пешниҳод намояд.

Арзёбии нуктаҳои ба ҳимоя пешниҳодшуда

Нуктаҳои асосии ба ҳимоя пешниҳоднамудаи довталаб бо мақсад ва вазифаҳои таҳқиқот алоқаманд буда, муҳтавои умумии рисоларо инъикос менамоянд.

Дар онҳо, аз ҷумла, моҳияти педагогии сифатҳои иҷтимоӣ, маҷмуи нишондиҳандаҳои ифодакунандаи рушди иҷтимоии кӯдак, аҳаммияти ҳамкории субъект-субъектӣ, зарурати рушди салоҳияти педагогии мураббиёну падару модар ва имкониятҳои истифодаи барномаи дастгирии педагогии оила асоснок карда шудаанд.

Муҳим он аст, ки нуктаҳои ба ҳимоя пешниҳодшуда аз қисмати назариявии таҳқиқот ҷудо нестанд ва дар бахши таҷрибавӣ имконияти татбиқи онҳо мавриди санҷиш қарор гирифтааст. Ин ҳолат ягонагии мантиқии таҳқиқотро таъмин менамояд.

Таҳлили сохтор ва муҳтавои диссертатсия

Диссертатсия аз муқаддима, се боб ва фаслҳои таркибии онҳо, хулоса ва рӯйхати адабиёти истифодашуда иборат буда, ҳаҷми умумии

он 192 саҳифаро ташкил медиҳад. Дар феҳристи адабиёт 193 номгӯйи манбаъ оварда шудааст.

Сохтори интихобшуда ба мантиқи таҳқиқоти педагогӣ мувофиқ мебошад: муаллиф аз муайян намудани асосҳои назариявии масъала ба коркарди шароиту амсилаи педагогӣ гузашта, баъдан имконияти татбиқи онҳоро дар фаъолияти таҷрибавӣ месанҷад.

Боби якум – «Асосҳои назариявӣ-амалии рушди сифатҳои иҷтимоии кӯдакони синни калони томактабӣ» хусусияти назариявию методологӣ дорад.

Дар ин боб довталаб масъалаи рушди сифатҳои иҷтимоии кӯдаконро дар адабиёти равонию педагогӣ ва методӣ таҳлил карда, кӯшиш намудааст доираи мафҳумҳо ва мавқеъҳои илмии барои таҳқиқ муҳимро муайян намояд.

Таҳлили пешниҳодшуда имкон медиҳад фаҳмида шавад, ки рушди иҷтимоии кӯдак бо як хусусияти алоҳида маҳдуд набуда, маҷмуи сифатҳо ва малакаҳои ба ҳам алоқамандро фаро мегирад.

Дар қисми дигари боби якум амсилаи сохторӣ-муҳтавоии рушди сифатҳои иҷтимоии кӯдакони синни калони томактабӣ пешниҳод гардидааст. Аз нигоҳи мо, ин қисми рисола барои тамоми таҳқиқот аҳаммияти меҳварӣ дорад, зеро маҳз амсилаи мазкур робитаи байни андешаҳои назариявӣ ва кори минбаъдаи таҷрибавиро таъмин менамояд.

Боби дуюм – «Шароитҳои педагогии ташаккули сифатҳои иҷтимоии кӯдакони синни калони томактабӣ дар муассисаҳои таълимии томактабӣ ва оила» ба масъалаҳои ташкилӣ ва технологии таҳқиқот равона гардидааст.

Дар ин қисмат муаллиф шароитҳои психологию педагогии заруриро муайян карда, муносибатҳои байни кӯдак, мураббия ва падару модарро ҳамчун яке аз механизмҳои таъсиррасон ба рушди иҷтимоии кӯдак баррасӣ менамояд.

Таваҷҷуҳ ба ҳамкории субъект-субъектӣ аз он ҷиҳат асоснок аст, ки кӯдак дар чунин муносибат танҳо объекти таъсири тарбиявӣ нест, балки иштирокчии фаъоли муносибат ва фаъолияти муштарак дониста мешавад.

Қисмати дигари боб ба технология ва ташкили корҳои озмоишӣ-таҷрибавӣ бахшида шудааст. Муаллиф марҳилаҳои таҳқиқот, воситаҳои ташхис ва тарзи арзёбии натиҷаҳоро шарҳ медиҳад. Ин қисм барои муайян намудани дараҷаи асоснокии натиҷаҳои баъдӣ аҳаммияти махсус дорад.

Боби сеюм – «Корҳои озмоишӣ оид ба татбиқи амсилаи рушди сифатҳои иҷтимоии кӯдакон ва натиҷабардорӣ аз он» хусусияти таҷрибавӣ дошта, натиҷаи амалии таҳқиқоти анҷомдодаро ҷамъбаст менамояд.

Дар он татбиқи амсилаи пешниҳодшуда, мазмун ва имкониятҳои барномаи дастгирии педагогии падару модар ва роҳҳои ҷалби оила ба фаъолияти муштарак нишон дода шудаанд.

Арзиши ин қисмати таҳқиқот дар он аст, ки пешниҳодҳои муаллиф дар муҳити фаъолияти педагогӣ мавриди санҷиш қарор гирифтаанд. Таҳлили муқоисавии маълумоти аввалия ва натиҷаҳои марҳилаи ниҳоӣ барои арзёбии тағйироти баамаломада истифода шудааст.

Дар маҷмуъ, байни се боби диссертатсия робитаи дохилии муайян мушоҳида мегардад: боби аввал заминаи назариявиро фароҳам меорад, боби дуюм шароит ва технологияи татбиқро муайян мекунад ва боби сеюм натиҷаи санҷиши таҷрибавии онҳоро пешниҳод менамояд.

Эътимоднокӣ ва дараҷаи асоснокии натиҷаҳои илмӣ

Эътимоднокии натиҷаҳои таҳқиқот, пеш аз ҳама, бо мутобиқати усулҳои интихобшуда ба мақсад ва вазифаҳои кор, истифодаи манбаъҳои назариявӣ, гузаронидани корҳои озмоишӣ-таҷрибавӣ ва муқоисаи натиҷаҳои бадастомада таъмин гардидааст.

Муаллиф барои тасдиқи андешаҳои назариявии худ ба маълумоти таҷрибавӣ мурочиат намуда, кӯшиш кардааст тағйироти дар раванди татбиқи амсила баамаломадаро тавассути нишондиҳандаҳои миқдорӣ ва сифатӣ арзёбӣ намояд.

Хулосаҳои пешниҳодшуда дар маҷмуъ аз мантиқи таҳқиқот бармеоянд ва бо масъалаҳои дар бобҳои диссертатсия таҳлилгардида робита доранд.

Аҳаммияти назариявӣ ва имкониятҳои истифодаи амалии натиҷаҳо

Аҳаммияти назариявии диссертатсия дар такмили тасаввуроти илмӣ оид ба шароит ва механизмҳои педагогии рушди иҷтимоии кӯдакони синни калони томактабӣ ифода меёбад.

Натиҷаҳои кор метавонанд ҳангоми таҳқиқи минбаъдаи масъалаҳои иҷтимоишавии кӯдакон, ҳамкории муассисаи таълимии томактабӣ бо оила ва омӯзиши роҳҳои рушди салоҳияти педагогии падару модар истифода шаванд.

Ҷанбаи амалии рисола нисбатан равшан ифода ёфтааст. Амсила, барномаи дастгирии педагогии падару модар ва тавсияҳои пешниҳодшуда метавонанд дар фаъолияти мураббиёни муассисаҳои

таълимии томактабӣ, корҳои методӣ, машварат бо падару модар ва омодасозии мутахассисони соҳаи таҳсилоти томактабӣ мавриди истифода қарор гиранд.

Арзиши иҷтимоии натиҷаҳо низ қобили қайд аст. Таҳкими ҳамкории оила ва муассисаи таълимӣ метавонад ба ташкили муҳити ягонаи тарбиявӣ, баланд гардидани фарҳанги педагогии падару модар ва фароҳам омадани имкониятҳои бештар барои рушди иҷтимоии кӯдак мусоидат намояд.

Инъикоси натиҷаҳои таҳқиқот дар интишороти муаллиф

Аз рӯйи мавзуи диссертатсия 15 мақолаи илмӣ ба табъ расидааст. Аз ин шумора 10 мақола дар маҷаллаҳои илмии тақризшавандаи тавсиянамудаи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Комиссияи олии аттестатсионии Вазорати маориф ва илми Федератсияи Россия нашр шудаанд.

Маводи интишоршуда масъалаҳои асосии таҳқиқот ва натиҷаҳои илмии бадастомадаро инъикос менамояд. Муҳтавои автореферат низ бо самт ва натиҷаҳои асосии диссертатсия мувофиқ мебошад.

Ҷиҳатҳои баҳсталаб ва эродҳо. Дар баробари натиҷаҳои мусбат ва аҳаммияти илмии диссертатсия, баъзе масъалаҳо ба шарҳу тавзеҳи иловагӣ ниёз доранд:

1. Дар қисми назариявии таҳқиқот доираи васеи андешаҳо оид ба рушди иҷтимоии кӯдак баррасӣ шудааст. Бо вуҷуди ин, мавқеи муаллиф нисбат ба таносуби мафҳумҳои «рушди иҷтимоӣ», «иҷтимоишавӣ» ва «сифатҳои иҷтимоӣ» метавонист дар шакли ҷамъбасти консептуалии алоҳида дақиқтар ифода гардад. Ин амал ҳудуди мафҳумии таҳқиқотро боз ҳам равшантар менамуд.

2. Амсилаи сохторӣ-муҳтавоӣ яке аз натиҷаҳои асосии диссертатсия мебошад. Аз ин рӯ, шарҳи муфассалтари робитаҳои функсионалии байни ҷузъҳои алоҳидаи амсила ва нишон додани он ки тағйир ёфтани ҳар як ҷузъ ба натиҷаи ниҳоӣ чӣ гуна таъсир мерасонад, арзиши назариявии онро бештар мегардонд.

3. Дар таҳқиқот салоҳияти педагогии падару модар ҳамчун шарти муҳим арзёбӣ гардидааст. Ба назари мо, муайян намудани меъёрҳо ва нишондиҳандаҳои боз ҳам мушаххастари сатҳи чунин салоҳият имконият медод, ки таъсири барномаи дастгирии педагогии оила дақиқтар арзёбӣ карда шавад.

4. Дар диссертатсия ва фишурдаи он хатогиҳои имлоӣ, грамматикӣ ва техникӣ ба назар мерасад, ки ба таҳриру тасҳеҳ ниёз доранд.

Эродҳои зикршуда бештар хусусияти тавсиявию мубоҳисавӣ дошта, ба натиҷаҳои асосии илмии таҳқиқот ва арзёбии умумии мусбати диссертатсия таъсири ҷиддӣ намерасонанд.

Арзёбии сифати таҳия ва барасмиятдарории рисола

Диссертатсия аз нигоҳи сохтор, тартиби ҷойгиршавии мавод ва мантиқи баёни масъалаҳои таҳқиқшаванда ба талаботи кори илмӣ ҷавобгӯ мебошад. Қисматҳои назариявӣ, методологӣ ва таҷрибавии таҳқиқот бо ҳам алоқаманд буда, пайдарҳамии баррасии масъалаҳо аз гузориши масъала то таҳлил ва ҷамъбасти натиҷаҳо риоя гардидааст.

Маводи диссертатсия бо забони илмӣ ва бо истифодаи дурусти истилоҳоти соҳавӣ баён гардидааст. Муаллиф зимни шарҳу таҳлили масъалаҳои мавриди таҳқиқ андешаҳои илмиро ба таври муназзам пешниҳод намуда, хулосаҳои худро дар заминаи таҳлили сарчашмаҳои назариявӣ ва натиҷаҳои корҳои таҷрибавӣ асоснок намудааст. Рӯйхати адабиёти истифодашуда доираи васеи сарчашмаҳои марбут ба мавзуи таҳқиқотро фаро гирифта, аз омӯзиши адабиёти илмии дахлдор шаҳодат медиҳад.

Аз ҷиҳати барасмиятдарории техникӣ низ диссертатсия дар сатҳи зарурӣ таҳия шудааст. Ҷадвалҳо, расмҳо, маводи таҷрибавӣ ва замимаҳо мутобиқ ба мазмун ва вазифаҳои таҳқиқот ҷой дода шуда, тартиби рақамгузорӣ ва истинод ба сарчашмаҳои илмӣ дар маҷмуъ риоя гардидааст. Тарзи пешниҳоди мавод барои дарки мазмун, муқоисаи натиҷаҳо ва пайгирии мантиқи таҳқиқот мусоид мебошад.

Хулосаи ниҳоӣ. Таҳлили муҳтавои диссертатсияи Давлатзода Фарзона Иброҳим имкон медиҳад ба чунин хулоса расем, ки таҳқиқоти анҷомдодаи ӯ ба масъалаи муҳимми педагогикаи томактабӣ – муайян ва асоснок намудани шароитҳои педагогии ташаккули сифатҳои иҷтимоии кӯдакони синни калони томактабӣ дар робитаи муассисаи таълимии томактабӣ ва оила бахшида шудааст.

Муаллиф тавонистааст асосҳои назариявии масъалаи мавриди омӯзишро таҳлил намуда, амсилаи сохторӣ-муҳтавоиро пешниҳод намояд, шароитҳои педагогии татбиқи онро муайян созад ва самаранокии роҳу воситаҳои пешниҳодшударо дар ҷараёни корҳои озмоишӣ-таҷрибавӣ мавриди санҷиш қарор диҳад.

Натиҷаҳои бадастомада дорои аҳаммияти муайяни назариявӣ ва амалӣ буда, метавонанд дар рушди минбаъдаи масъалаҳои педагогикаи

томактабӣ ва такмили фаъолияти тарбиявии муассисаҳои таълимии томактабӣ ва оила истифода шаванд.

Бо назардошти гуфтаҳои боло, диссертатсияи Давлатзода Фарзона Иброҳим дар мавзуи «Шароитҳои педагогии ташаккули сифатҳои иҷтимоии кӯдакони синни калони томактабӣ дар муассисаҳои таълимии томактабӣ ва оила» кори илмии мустақил ва анҷомёфта буда, аз рӯйи мазмун, натиҷаҳои илмӣ ва аҳаммияти назариявию амалии худ ба талаботи муқарраргардида нисбат ба диссертатсияҳои барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илм пешниҳодшаванда ҷавобгӯ мебошад.

Давлатзода Фарзона Иброҳим сазовори дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои педагогӣ аз рӯйи ихтисоси 5.3.2. Назария ва методикаи таълиму тарбияи томактабӣ (педагогикаи томактабӣ) мебошад.

Муқаррии расмӣ:
Доктори фалсафа (PhD) – доктор
аз рӯи ихтисос, муовини декан
оид ба илм ва инноватсияи
МДТ «Донишгоҳи давлатии
Бохтар ба номи Носири Хусрав» Давлатбекзода
Вайсиддин Давлатбек

Маълумот барои тамос:
Суроға. 735140. ш.Бохтар, кӯчаи Айнӣ, 67.
Тел.: +992 931 58 75 79; E-mail: vays.rajabov@yandex.ru

01.10.2026

Имзои Давлатбекзода Вайсиддин Давлатбекро тасдиқ мекунам.

Сардори раёсати кадр ва корҳои махсуси
МДТ «Донишгоҳи давлатии
Бохтар ба номи Носири Хусрав» Исҳоқзода М.М.

Маълумот барои тамос:
Суроға. 735140. ш.Бохтар, кӯчаи Айнӣ, 67.
Тел.: 8(3222)2-54-81, 2-22-53; E-mail: _bgu-1978@mail.ru;

01.10.2026